KŐRIZS IMRE

Mutációkra virradva

KORPA TAMÁS: INSZOMNIA

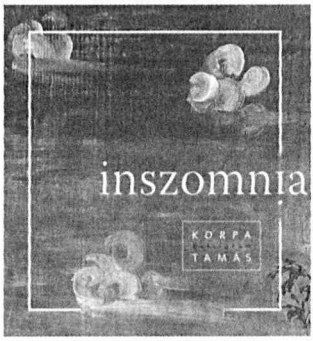

Kalligram, Budapest, 2016
80 oldal, 2000 Ft

Korpa Tamás második, *Inszomnia* című, huszonhét párverset, illetve egy háromrészes zárótételt tartalmazó kötetének darabjai a fülszöveg szerint „az ébrenlét és az álom közti billenés pillanatából szólnak. Egy olyan pillanatból, mely mindig kétszer történik meg egyszerre – itt és ott." Korábban a fülön olvasható mondatok jelentették az első összefüggő szöveget, amivel egy könyvet kézbe véve az olvasó találkozott, nekem a fülszöveg most az utolsó volt. Arról van szó, hogy a kritikusok manapság gyakran pdf-ben kapják meg a könyvet: külön fájlban a belíveket, és külön a borítót, én pedig, végül is bocsánatos módon, most a könyvet olvastam előbb, a fület csak utána.

Nem is értettem, miért sorjázik az egymással szembeni páros és páratlan oldalakon azonos római szám és zárójeles cím (alcím?) alatt egy-egy verspár, nem éreztem – legalábbis bizonyos külsőséges vonásokon túl nem mindig éreztem –, amit a fülszövegtől már idejekorán megtudhattam volna: hogy „csak összeolvasásuk világítja be azt a határmezsgyét, melyhez kétféleképpen kötődnek."

Valami furcsa remegés persze érzékelhető volt, sőt, az olyan mondatok olvastán, mint „kisodródik figyelme peremére, mint egy párkányra", „a hall közepére borult mozdulataid mossa fel", „horpadások az ártér / roncsain. a zárkózott, beporosodott tulipánfejeken", vagy „felkavart tükörben a sértett csillár", annak az írónak a neve is eszembe jutott, aki a magyar irodalomban talán a legtökéletesebben tudta összeegyeztetni a pontosságot az álmatagsággal: Mándy Iváné. (Amikor pedig ezt olvastam: „ne változzon meg, ami / engedi; ha elforog tekintetük előtt tapintatosan, / ahogyan a napszak elsötétül, kimerítőn. s ez már / valami hódolat, valami jel", akkor Rilke személyfeletti hangját véltem hallani a hidegből. És talán nem csak arról van szó – bár a hatás összefügg azzal –, hogy ezekről a sorokról és a kötet több darabjáról, valamint Rilke korábbi, rímes verseihez képest a *Duinói elégiák*ról is elmondható: van bennük valami nyersfordításszerű. Ahogy a

(kivetette hálóját) című versben olvasható: „mintha folyton egy kupac nyersfordításban turkálna.")

Úgynevezett koncept-kötettel van tehát dolgunk, vagyis a versek egyetlen ötlet köré szerveződnek, alapvető ihletrokonság van köztük. Úgy látom, ilyen kötetet többnyire akkor állítanak össze a költők, amikor valahogy keveslik vagy épp sokallják a verset: amikor idejétmúltnak, kínosnak vagy egyenesen lehetetlennek érzik az egyedi versekben való megszólalás (végső soron – Goethével tartva – mindig alkalmi) közvetlenségét. Ha poétikai szempontból problematikus az egyes vers, az egyes versek írása, akkor jó ötletnek tűnhet egyből kötetet írni. Ha ehhez még a nyelv vagy a díszletezés kopárságának képzete is – vagy akár puszta kedélytelenség – kapcsolódik, az könnyen azt az érzést keltheti, hogy a költő tulajdonképpen a giccset igyekszik elkerülni. Csakhogy megeshet, hogy ami az intellektuálisan magas színvonalú koncepció aprólékos kidolgozása során az elviselhetetlenül giccsesnek érzett érzéki szép helyébe lép, az tulajdonképpen nem más, mint a rátarti ész giccse.

A félreértések elkerülése végett: ez itt nem sértés volt, hanem elnagyolt avantgárd-definíció.

Az avantgárd egyik ágát, a szürrealizmust mellesleg megkésett szamárvezetőm, a fülszöveg is említi. Különösen érdekes, hogy ez a szürrealizmus különböző nyelvi szinteken hogyan jelenik meg a kötetben. *Árnyékörökös, temetősziget, mirelitpázsit, zajüreg, lombroncs:* Korpa sajátos szóalkotásainak környezetében még az olyan hétköznapi szóösszetételekre is átsugárzik valami költőiség, mint a *kultúrtáj*, a *mobilgát*, a *vadkár*, a *komlóbokor* vagy az *origamihattyú*.

De van, ahol az ihlet már szinte tisztán fonetikai: „testet ölni" (*ölteni* helyett), „tapintatos fegyelem" (*figyelem* helyett), „kivárni a megfelelő hullámot, az hány érv" (*év* helyett), míg máshol tapinthatóan plasztikus: „szappanba sajtolnám az utolsó virágfejet, melyen járt", „hányszor elképzeltük a kerti szobornál, ahogy a félkész / csípőben még ott imbolyognak a vésők". A hús szinte külön is tapintható, a testpoétika kifejezéskincse olyan evidenciaként van jelen a kötetben, hogy irodalomtörténeti távlatban alighanem évtizednyi pontossággal fogja, szinte vízjelként datálni a verseket: „két test közelít, két vízkészlet", „mint sebváltón a tenyér szaftos, / lapos húsa", „a test és kontrasztanyaga, a lélek", „különben kifogástalan váz vagyunk egy röntgen- / orvos szemében", „az arc szaftja a váll falain csorog négyfelé". (Az első négy – egyébként egyszerűbb – kép remek, az utolsó, a legzsúfoltabb, érzésem szerint kevésbé sikerült.)

Az olyan szókapcsolatok sincsenek híján a költői erőnek, mint az „egy tál kiöntött lego", a „lenémított erdő", „a délelőtt láncreakciója". Aztán vannak olyan képek is, amelyeknek nincs igazi megfelelőjük a valóságban, de első hallásra nem is képtelenségek, mint például ez: „formákat kíván / egy fácán násztánca a krémes hóban". Ilyen sorok olvastán világos, hogy Korpa nem ábrázolni akar, hanem felidézni. Ahogyan ebben a – másképpen hatásos – mondatban sem az ábrázolás lényeg: „ideiglenesség terül a kiterjedésre : havazik". Hiszen a havazásból vagy annak eredményéből talán csak a *terül* szó szemléltet valamit, a *kiterjedés* és különösen a körülményes *ideiglenesség* sokkal inkább felidéz, mégpedig a telitalálatszerűségig váratlanul.

A részletesebben kifejtett képek közül még egy jól sikerült darab: „zilálton gömbölyül / a függöny" – ebből még bármi lehet; majd ezután rögtön: „összezavarja a szélharangot a keresztuzat", ami egészen kitűnő; a harmadik sor viszont – „a kastély aranymetszésében kinyíló ablakon" – a gömbölyülő függöny bravúros néma álszinesztéziája után már inkább túlbeszélés és egyben visszalépés. És van olyan kép is, amely teljes egészében fedezetlennek látszik: „érzed a fennsík és a lejtő karamboljában ezt az / enyhén felkavaró őrlődést, ezt a szenilitást?", ahogy

ez a két sor is: „De Pilátus és Krisztus szemkontaktusa az élőpajzsként / használt gyermekkórus mögül nélküle elmarad".

E két utóbbi kép és a hasonlók esetében talán olyasmiről lehet szó, mint József Attila *Altatójában*. „A távolságot mint üveg golyót megkapod" – ennek a bizarr enjambement-nal kettévágott mondatnak szerintem nincs igazi értelme. Kappanyos András a vers utolsó előtti strófájának áthajlásokkal zsúfolt, prózai prozódiáját – próbáljuk csak bejelölni a sorhatárokat: A *távolságot*, mint *üveggolyót*, *megkapod*, óriás leszel, csak hunyd le kis szemed, aludj el szépen, kis Balázs" – a „gyermeki olvasat"-ról szóló cikkében úgy magyarázta, hogy a mesélgetés közben az anya itt félálomba zuhant. De szerintem rögtön magához is tér („Anya, ne aludj!" – böki oldalba Balázska), és azonnal megpróbálja az üveggolyós víziót racionalizálni az *„óriás / leszel"* folytatással, türelmetlenül sürgetve a fiát: „csak hunyd le kis szemed", és egyben megmagyarázva, ha nem is a furcsa képet, legalább a kép furcsa voltát: „Látod, elalszik anyuka."

Mindent egybevetve, általában Korpa is szerencsésen egyensúlyoz azon a határon, ami az érthetőt és az érthetetlen elválasztja, és ez azért fontos, mert akármelyik oldalról szédül le az olvasó, ugyanott köt ki, a művészetben a túl érthetőnek és a túl érthetetlennek ugyanaz a veszélye (alig sarkítva): ha értem, unom, ha nem értem, elunom.

A könyv 18–19. oldalát egy kotta foglalja el, mint a *(jegyzetek)*-ben áll: *„Johann Sebastian Bach Prelude in E minor című művének Alexander Siloti általi átdolgozása"*. A fájdalmasan melankolikus, de nem érzelgős, kissé skálázásszerűen monoton zenedarab jól harmonizál a közvetlen személyességet jobbára nélkülöző kötet barna (hol *„világosbarna"*, hol *„aranybarna"*, hol *„hennabarna")* tónusaival. A *„szepesszombati Szent György-templom Remete Szent Antal-oltárának táblaképei"* felhasználásával készült címlapon óriási léptékben felnagyított felhőpamacsok láthatók: ezek a nagyítás következtében szokatlanul jól megfigyelhetők, és váratlan módon éppen ettől keltenek nonfiguratív hatást, illetve – jobban megnézve őket – vesznek fel a megfigyelhető ecsetvonások révén új, konkrét, de nem felhő-, hanem inkább virágszirom-szerű alakzatot. Mintha képi nyelvre fordítanák le ennek a sajátosan irizáló verseket tartalmazó kötetnek – „kilépek belőle, mielőtt tanulságra lelnénk" – az egyik talán önleírásként is olvasható sorát: „mutációk a virradatban. nonfiguratív ködök".